

Motion till riksdagen 2010/11: MJ232

av **Gunvor G Ericson m.fl. (MP)**

Transfetter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige, tillsammans med övriga nordiska länder, på EU-nivå ska driva på för att förbjuda användningen av industriellt framställda transfetter i livsmedel.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör följa det danska exemplet och förbjuda användningen av industriellt framställda transfetter i livsmedel.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av ett förtydligande av lagstiftningen om konsumentinformation på livsmedelsförpackningar så länge det är tillåtet med transfetter i livsmedel.

Motivering

Industriellt framställda transfetter är skadliga för människors hälsa men praktiska att använda i livsmedelsindustrin. Halvfabrikat, t.ex. industribakat bröd, såser, glass och kakor, innehåller industriellt härdat fett i stället för naturligt fett som kallpressad olja eller smör. Miljöpartiet anser att folkhälsan är viktigare än kortsiktiga intressen. De senaste årens debatt har också gjort att många producenter ändrat sina rutiner, vilket visar att det går bra att klara sig utan industriellt transfett. Men som konsument är det svårt att säkert veta vad varan innehåller och det finns inte heller någon reglering i lag. Därför bör industriellt härdat fett inte längre få förekomma i livsmedel.

Delvis härdat fett är flytande fett som gjorts fast genom kemisk behandling med bl.a. nickelspån, vätgas, värme och tryck i reaktorer. De flesta vegetabiliska fetter är nämligen flytande. När de härdas får livsmedelsindustrin ett billigt, fast fett som är lättare att använda än flytande. Det delvis härdade fett gör att kexen och pulversåsen håller längre i affärerna, och mindre be-

Fel! Okänt namn på

höver kasseras. Tyvärr ändrar härdningen fettets egenskaper på flera sätt. Från att ha varit nyttigt för människor i sin flytande grundform blir det skadligt. Vid härdningen bildas transfettsyror eller transfetter som de kallas. Genom att väteatomer förskjuts i molekylerna blir den rakare och därmed fastare. Denna transformering av molekylerna ger den nya egenskaperna.

Industriellt framställd mat förlorar både näringsämnen och smak i de många processer som den ska gå igenom. Därför tillsätts aromer, smakförstärkare och härdade fetter för att kompensera för smak och konsistens.

Hälsokonsekvenser

Den som äter mycket s.k. transfetter, vilka uppkommer i härdningsprocessen, ökar risken att drabbas av bl.a. hjärtsjukdom, bröst- och prostatacancer, insulinresistens och försämrat immunförsvar. Ett antal olika studier har genom åren pekat på kopplingen mellan transfetter och olika sjukdomar. Under hösten 2008 presenterades en ny amerikansk studie i *American Journal of Epidemiology* som visar att ökat intag av transfetter kan öka risken för tumörer i tjocktarmen med 86 procent. Studien har följt 622 amerikaner som genomgått tjocktarmsundersökningar vid North Carolinas universitetssjukhus under perioden 2001–2002. Bland personerna med högst intag av transfetter kunde forskarna se en signifikant 86-procentig ökning av risken för koloncancer, dvs. cancer i tjocktarmen.

Resultaten visar att hög konsumtion av transfetter kan öka risken för kolorektal neoplas (abnorm celltillväxt i tjocktarmen) och stöder rekommendationen att minska konsumtionen av transfetter, skriver huvudförfattaren Lisa Vinikoor vid University of North Carolina, Chapel Hill.

Koloncancer är den fjärde vanligaste cancerformen och drabbar årligen omkring 800 000 personer i världen. Koloncancer orsakar 9,4 procent av all cancer hos män och 10,1 procent hos kvinnor. Västvärlden är mer drabbad än övriga världen, och dödligheten varierar stort beroende på behandling och i vilket stadium sjukdomen upptäcks.

De naturliga fetterna lagras i våra cellväggar och gör dem stelare. Har vi en gång fått in transfett försvinner det inte utan lagras mer och mer för varje gång vi får i oss det. Enkelt uttryckt gör de så att vi åldras snabbare.

Det är viktigt att skilja på naturliga transfetter som kommer från idisslare och de kemiskt framställda. De naturliga fetterna i smör och animaliskt fett påverkar inte risken för t.ex. hjärtsjukdom. Det förekommer i mindre mängder av det totala fettet, nämligen ca 6 procent jämfört med industriellt framställt som kan innehålla upp till 60 procent transfett.

Experterna är eniga om att industriellt framställda transfettsyror är skadliga. De har heller inga kända goda hälsoeffekter som motiverar att de borde användas i livsmedel. Redan i början av 1990-talet uppmärksammades riskerna (även om vissa forskare skrivit om dem redan i slutet av 1950-talet, t.ex. Fred A. Kummerov). Livsmedelstillverkarna slutade därför använda härdat fett i bordsmargarin, vilket gjorde att svenskarnas intag av transfetter minskade rejält.

Olika regler

I Sverige finns inga regler som begränsar mängden transfett i produkter. I stället för att reglera mängden industriellt framställda transfetter har diskussioner förts med livsmedelsindustrin i syfte att få producenterna att använda fettråvaror med en högre andel omättat fett eller minska fettinnehållet. Livsmedelverket har uppmanat den svenska livsmedelsindustrin att sänka mängden transfetter i livsmedel. Men alla livsmedel som säljs i Sverige är inte producerade här, och företagen får på så sätt olika spelregler. Den som äter på restaurang vet inte heller om maten innehåller transfett. Som konsument är det omöjligt att veta om en produkt innehåller transfett eller ej.

I Danmark har man tagit tag i frågan och kraftigt begränsat användningen av transfetter. År 2004 införde Danmark nationella regler som innebär att högst 2 procent av den totala mängden fett i ett livsmedel som produceras i landet och som importerats får bestå av industriellt framställt transfett.

EG-kommissionen förberedde en eventuell stämning mot Danmark för fördragsbrott med motiveringen att regeln innebär ett onödigt handelshinder. Under 2007 ändrade kommissionen sin inställning och accepterade Danmarks nationella lagstiftning. Frågan om de övriga nordiska länderna ska följa Danmarks exempel och förbjuda transfetter i livsmedel har även tagits upp i Nordiska rådet. Nordiska rådet beslutade i Helsingfors 2008 på förslag från medborgar- och konsumentutskottet (MKU) följande:

Nordiska rådet rekommenderer Nordiska ministerrådet (NMR)

- ? att övriga länder inom Nordiska rådet följer Danmarks exempel och därmed begränsar innehållet av de skadliga transfettsyrorna i livsmedel till högst två gram industriellt framställda transfettsyror per 100 gram fett i maten
- ? att la en lovregulering med en grense på høyst to gram transfettsyrer per 100 gram fett i matvarene gjennomføres senest fem år etter at denne rekommandasjonen er vedtatt
- ? att la de nordiske EU/EØS-landene arbeide for at det samme initiativet som i Danmark blir behandlet i regi av EU/ EØS, slik at EU/EØS landene kan innføre en lovregulering på to gram industrielt framstilt transfettsyrer per 100 gram fett i maten
- ? att oppfordre produsentene til merking av transfettfrie næringsmidler.

Vid sessionen 2009 i Stockholm lämnades ett meddelande av NMR, varvid rådet önskade upprätthålla rekommendationen och få ett nytt meddelande vid nästa session. Detta har nu kommit och behandlats av de båda utskotten MKU och VU (välfärdsutskottet).

NMR skrev:

... Alle de nordiske lande er endvidere opmærksomme på de forhandlinger om forordningen om fødevareinformation til forbrugerne, der foregår i øjeblikket i EU, og at alle derfor har mulighed for på forskellig vis at påvirke disse forhandlinger.

Fel! Okänt namn på

Det anses derfor ikke for hensigtsmæssigt, at Nordisk Ministerråd foretager sig noget yderligere for at sammenordne tiltagene i de nordiske lande for at begrænse indtaget af transfedt ...

Ministerrådet anser, at rekommandationen kan afskrives.

Även om Nordiska ministerrådet inte ville ställa sig bakom rekommendationerna så skriver MKU i sitt betänkande:

Velferdsutvalget og Medborger- og forbrugerutvalget mener at det er nødvendig og viktig med en begrensning av nivået av transfetter i matvarer, og er kjent med at det pågår forhandlinger om matvareinformasjon til forbrukerne i den europeiske unionen. Velferdsutvalget og Medborger- og forbrugerutvalget ser at det nordiske samarbeidet kan brukes til å ha forenede nordiske standpunkter inn i det europeiske samarbeidet, og dermed få større gjennomslag.

Hösten 2008 uttalade Europaparlamentet att man vill se ett förbud, men eftersom det inte har förslagsrätt så är det nu upp till medlemsländerna att få upp frågan på dagordningen.

Vi anser att riksdagen ska tillkännage för regeringen som sin mening att Sverige ska driva på i EU för att förbjuda användningen av industriellt framställda transfetter i livsmedel. Men i väntan på det bör Sverige gå före som Danmark har gjort.

Även den amerikanska motsvarigheten till Livsmedelsverket (FDA) varnar för transfetter från industrin. USA har infört en obligatorisk märkning av transfetter på konsumentförpackningar, och städerna New York och Philadelphia har infört ett förbud mot transfetter i restauranger. Delstaten Kalifornien införde 2008 en lag som förbjuder att transfetter används på restauranger, kaféer, bagerier och andra ställen som säljer färdiglagad mat.

Även kommuner i Sverige har börjat diskutera, och i maj 2008 beslutade Södertälje kommun att bannlysa transfetter i kommunens kök.

Svårt att själv undvika transfetter

Tyvär är det fortfarande tillåtet att använda industriellt härdat fett och därmed transfetter i livsmedel och halvfabrikat som produceras och säljs i Sverige. Det kräver stor kunskap och stort tålamod om man vill undvika att få i sig transfetter. Få har tid och ork att alltid laga sin mat från rena råvaror. Inte heller kan man begära att vi alla ska lusläsa innehållsförteckningar varje gång vi handlar något halvfabrikat. Många restauranger använder också härdat fett att steka i eller baka på, och då är det ännu svårare att undvika dem. Särskilt illa är det om sådana fetter används i mat för barn, t.ex. i skolrestauranger. Den som äter mycket färdiglagat och halvfabrikat riskerar att få i sig mycket transfett. Det är inte rimligt att bara de kunnigaste och mest engagerade människorna ska slippa få i sig skadligt fett som de inte själva bett om.

Förändringar är på gång

Även om tidigare motioner från Miljöpartiet om transfetter har avslagits av riksdagen har såväl livsmedelsindustrin som hälsovårdande myndigheter reagerat. Bevisen för att transfetter ökar risken för hjärt-kärlsjukdomar har också blivit tydligare. Studier om detta har presenterats i The New England Journal of Medicine och i den danska läkartidningen. Det finns även rapporter från USA som antyder att transfetterna kan förorsaka fler dödsfall än trafiken varje år.

Visserligen har industrin även i Sverige reagerat ansvarsfullt på forskningsresultaten och minskat användningen av industriellt härdade fetter och transfetter, men det är i dag svårt för konsumenterna att ta sitt ansvar. Det finns nämligen enbart regler om att innehållsdeklarera om härdat fett ingår och inte mängden av industriellt framställda transfetter. Med en innehållsdeklaration som anger mängden transfetter skulle konsumenten själv kunna välja bort sådana produkter. Miljöpartiet anser att om Danmark har fattat beslut om förbud borde Sverige kunna göra samma sak.

Vi beklagar att den ansvariga svenska myndigheten inte driver denna fråga. Det ger intryck av bekvämlighet när man föredrar att vänta in kommande regleringar från EU. Att förekomma och gå på den danska linjen innebär att man försöker påverka EU. Så anser vi att Sverige ska använda sitt EU-medlemskap.

I riksdagens behandling av en motion med liknande krav våren 2007 hänvisades till att EU troligen inte skulle godkänna Danmarks lagstiftning. Men redan i slutet av mars kom beskedet att EU-kommissionen accepterat Danmarks lagstiftning om transfetter så som nämns ovan.

Under våren 2008 togs frågan upp igen i miljö- och jordbruksutskottet. Denna gång hänvisar utskottet till den frivilliga näringsvärdesdeklarationen och att det för nyckelhålmärkta produkter föreslås ett nytt villkor för maximal halt av industriellt framställda transfetter. Det anser vi är helt otillräckligt och icke förenligt med det folkhälsopolitiska mål som riksdagen antagit "att skapa samhällsliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen". Människors hälsa och förutsättningar för att göra goda val ska inte hänga på frivillighet utan på att samhället verkligen ger förutsättningar. När det gäller tillsatt transfett är det dags för samhället att sätta ned foten och förbjuda det.

2009 behandlades de motioner som fanns i frågan enbart med förenklad motionsbehandling, vilket innebär att riksdagen inte prövat frågan i sak.

Förslag till åtgärder

Mot bakgrund av det ovan anförda anser vi att det är oacceptabelt att livsmedelsproducenter får fortsätta att använda transfett i matvaror. Människors hälsa är mycket viktigare än kortsiktiga intressen av ett billigt fast fett. Industriellt framställt transfett behövs inte. Smör och naturliga oljor kan användas i stället. Vi föreslår därför att regeringen ska följa det danska exemplet och i likhet med Danmark förbjuda användningen av industriellt framställt transfett

Fel! Okänt namn på

i livsmedel och även driva frågan ihop med övriga nordiska länder i EU så som Nordiska rådets medborgar- och konsumentutskott har föreslagit. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Vidare anser vi att kundinformationen måste förbättras så länge transfetter tillåts i livsmedel. I dag deklarerar enbart delvis härdat fett på produkter i handeln utan att man är skyldig att ange härdningsgrad eller andel transfetter i det härdade fett. Med tanke på de risker som transfetter innebär för konsumenten måste dessa tydligt deklarerar på förpackningen.

Regeringen bör snarast lägga fram förslag till riksdagen om förbud mot transfetter i livsmedel, och om man inte avser att göra det i andra hand lägga fram förslag om krav på konsumentinformation enligt vad som i motionen föreslås. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Stockholm den 21 oktober 2010

Gunvor G Ericson (MP)

Peter Rådberg (MP)

Tina Ehn (MP)

Jonas Eriksson (MP)

Jan Lindholm (MP)

Ulf Holm (MP)